

DUDUQLANISHNI BARTARAF ETISHDA ART TERAPIYADAN FOYDALANISH

Inagamova Ra'no Baxodirovna

Alfraganus universiteti

Logopediya yo 'nalishi II-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Duduqlanish-bu eng keng tarqalgan nutq buzilishlaridan biri bo'lib, nutq va harakatlar koordinatsiyasining buzilishi bilan namoyon bo'ladi va bu bolalarning nutq rivojlanishida kechikishlarga olib keladi. Hozirgi kunda duduqlanish davolash uchun ko'plab yondashuvlar mavjud bo'lib, ulardan san'atchilik terapiyasi tobora ommalashmoqda. San'atchilik terapiyasi turli ijodiy faoliyatlar (rasm chizish, loydan ishlash, musiqa, raqs va h.k.) orqali shaxsni rivojlantirish, psixo-emotsional bloklarni bartaraf etish va nutq buzilishlarini tuzatish usuli sifatida aniqlanadi. Duduqlanishdan aziyat chekayotgan bolalar bilan ishlashda san'atchilik terapiyasi o'ziga bo'lgan ishonchni rivojlantirishga, emotsional holatni mustahkamlashga, nutq qo'rquvini va xavotirni kamaytirishga yordam beradi hamda kommunikativ ko'nikmalarni yaxshilashga yordam beradi. Ushbu usul bolalar bilan ishlashda psixoterapevtik yondashuvning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, zaikanni davolashda barqaror natijalarga erishishni ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: duduqlanish, art terapiya, nutq buzilishlari, psixologik ta'sir, fiziologik ta'sir, logopediya, terapiya usullari.

АННОТАЦИЯ

Заикание – это одно из самых распространенных речевых расстройств, которое проявляется в нарушении нормальной координации речи и движений, приводя к задержке речевого развития у детей. Для эффективного лечения заикания на сегодняшний день существует множество подходов, среди которых арт-терапия становится все более популярной. Арт-терапия представляет собой метод, при котором с помощью различных видов творчества (рисование, лепка, музыка, танцы и т.д.) происходит развитие личности, устранение психоэмоциональных блоков и коррекция речевых нарушений. В работе с детьми, страдающими заиканием, арт-терапия помогает развивать уверенность в себе, укреплять эмоциональное состояние, снижать уровень тревожности и страха речи, а также способствует улучшению коммуникативных навыков. Этот метод психотерапевтической работы с детьми становится неотъемлемой частью комплексной коррекции речевых расстройств, обеспечивая устойчивые результаты в лечении заикания.

Ключевые слова: заикание, арт-терапия, речевые нарушения, психологический эффект, физиологический эффект, логопед, методы терапии.

ABSTRACT

Stuttering is one of the most common speech disorders that manifests itself through a disruption in the normal coordination of speech and movement, leading to delayed speech development in children. There are numerous approaches to effectively treating stuttering, with art therapy becoming increasingly popular. Art therapy is a method in which various forms of creative expression (drawing, sculpture, music, dance, etc.) are used to develop the individual, remove psycho-emotional blocks, and correct speech disorders. When working with children who stutter, art therapy helps build self-confidence, strengthen emotional stability, reduce anxiety and fear of speech, and improve communication skills. This

method of psychotherapeutic work with children has become an integral part of the comprehensive correction of speech disorders, ensuring lasting results in the treatment of stuttering.

Keywords: stuttering, art therapy, speech disorders, psychological impact, physiological impact, speech therapy, therapy methods.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Duduqlanish — bu nutqning ritmik va ravonligini buzuvchi holat bo‘lib, ko‘pincha psixologik omillar bilan bog‘liq. So‘nggi yillarda art terapiya duduqlanishni davolashda innovatsion yondashuv sifatida e‘tirof etilmoqda. Art terapiya insonning ichki hissiyotlarini ifodalash orqali stress va tashvishlarni kamaytirishga yordam beradi. Art-terapiya — bu nevrologik buzilishlarni tuzatish usuli bo‘lib, u nafaqat bolalar, balki kattalar uchun ham mo‘ljallangan. Har kim o‘ziga yoqadigan faoliyatni tanlashi mumkin: qog‘oz bilan ishlash, me‘yorlashtirish, rasm tuzish, mozaika va boshqalar. Ushbu usulning terapevtik ta’siri, san‘at orqali salbiy his-tuyg‘ular va iztiroblarni chiqarishdan iborat. Shu bilan birga, bunday mashg‘ulotlar ruhni ko‘tarish va nerv tizimini bo‘shashtirishga yordam beradi.

So‘zni rivojlantirish patologiyalari ko‘proq bolalarning maktabgacha yoshdagi davrida uchraydi va bu boshqa klinik alomatlar bilan namoyon bo‘ladi, ammo eshitish va aqlari saqlanib qoladi. Bunday bolalarda ko‘pincha emosional-voleyiy soha buziladi. Ular salbiy his-tuyg‘ularga tushib, ko‘pincha o‘zlarini namoyon qilib, beshtaq, juda ruhan o‘liyga aylanishadi [1-6].

Olimning korreksiyalovchi ish dasturi asosan tibbiyot muassasalarida bolalar bilan ishlash uchun mo‘ljallangan bo‘lib, ushbu korreksion ish tizimida muallif 3 davrni belgilaydi: birinchi davr - tayyorlov bosqichi bo‘lib bunda uy sharoitida sukut saqlash rejimini tashkillashtirish, sog‘lomlashtirish tadbirlarini, umumiy motorikani rivojlantirish, lug‘at boyligini kengaytirishni, tortishishlar kuzatilmaydigan nutq

turlaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Ikkinchi davr bolalarda til vositalarini rivojlantirish, bilish jarayonlarini rivojlantirish, yangi nutqda ravon so‘zlashish ko‘nikmasini turli nutq shakllarida mustahkamlashni o‘z ichiga oldi. uchinchi davr-yakunlovchi bosqichida kundalik faoliyatda erkin, ravon nutq ko‘nikmalarini mustahkamlash amalga oshiriladi. Shu maqsadda bolalar bilan suhbatlar, hikoyalar, rolli va ijodiy o‘yinlarni o‘ynashdan foydalaniladi. A.V.Yastrebova boshlang‘ich maktab yoshidagi o‘quvchilarda duduqlanishni namoyon bo‘lishini o‘rgangan va duduqlanadigan o‘quvchilarni yuqori va me‘yordagi nutqiy rivojlanishga ega bo‘lgan duduqlanadigan o‘quvchilar hamda nutqning fonetikfonematik, leksik va grammatik rivojlanishi yetarli shakllanmagan nutqning to‘liq rivojlanmaganligi elementlari bo‘lgan duduqlanadigan o‘quvchilarga ajratgan .

A.V.Yastrebovaning fikriga ko‘ra, boshlang‘ich sinf duduqlanadigan o‘quvchilarda nutqning axborot va tartibga solish, axborotni idrok etish, qayta ishlash va uzatish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalarni tartibga solishdan iborat. Olim duduqlanuvchi o‘quvchilar bilan olib boriladigan korreksion bartaraf etish ishlarini uch bosqichga ajratadi [8-11].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, art terapiya duduqlanishni kamaytirishda samarali usul bo‘lib, bu usul orqali bemorlarning o‘ziga bo‘lgan ishonchi ortadi va nutq ravonligi yaxshilanadi. Rassomlik, musiqa va boshqa san‘at turlari orqali ifodalanish bemorlarning psixologik holatini barqarorlashtiradi va nutqiy muammolarni yengishda yordam beradi [1-5]. «Pedagogik» yo‘nalishi art-terapiyada har doim muhim bo‘lib, «meditsina» yo‘nalishi bilan bir vaqtda rivojlanib kelgan. Ushbu sohada ishlaydigan mutaxassislar, ulardan foydalaniladigan bolalarning tasviriylarining shakllari uning «davolanishi» bilan bog‘liq deb hisoblamaydilar. Ular o‘z faoliyatlarining yo‘nalishini yanada aniqroq ifodalovchi «emotsional tarbiya», «emotsional ta‘lim», «ijodiy boshlanishni rivojlantirish» kabi atamalardan foydalanishni afzal ko‘radilar.

«Meditsina» va «pedagogik» yo‘nalishlaridagi yondashuvlar o‘rtasidagi aniq farqlarga qaramay, ular o‘rtasida yaqindan bog‘liqlik mavjudligini inkor etib bo‘lmaydi. Bolalarning san‘atini o‘zini ifoda etishi, «pedagogik» yo‘nalishda foydalaniladigan shakllarda bo‘lsa-da, qaysidir tarzda bolaning ruhiy salomatligini mustahkamlashga qaratilgan bo‘lib, bu psixokorreksion omil sifatida ko‘rib chiqilishi mumkin. Bu bola o‘zining psixologik muammolarini hal qilishga yordam beradi, emotsional barqarorlikni tiklashga yordam beradi.[7]

Duduqlanadigan o‘quvchilar nutqining vaqtinchalik xususiyatlarini o‘rganish bo‘yicha yuqoridagi natijalarni tahlil qilib, duduqlanadigan o‘quvchilarda nutqning ravonligi xususiyatlarining buzilishi polimorfik va o‘zgaruvchan bo‘lib, nutqning tezlashishi yoki sekinlashishi va aritmiyada namoyon bo‘ladigan xususiyatlarga ega; logoped tomonidan olib boriladigan mashg‘ulotlari natijasida duduqlanadigan

o‘quvchilarda nutq tezligi o‘zgaradi, shuning uchun nutqni boshqarish mumkin bo‘ladi va logopedlar ko‘p hollarda duduqlanuvchilar nutqini ravonlashtirishlari mumkin, - deb hisoblaymiz. Fikrimizcha, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida logopediya shaxobchasi sharoitida duduqlanishni bartaraf etish aniq bir maqsadga yo‘naltirilgan o‘quv jarayonini ta‘minlovchi korrektsiyalovchi, logopedik, rivojlantiruvchi ish tizimlar majmuasidir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining duduqlanishini bartaraf etishning samaradorligi yuqori bo‘lishi uchun logopediya shaxobchasi sharoitida ta‘lim jarayoni samaradorligini logopedik texnologiyalar yordamida oshirish tadqiqotimizning asosiy vazifasi etib belgilandi [9-1]

XULOSA. Art terapiya duduqlanishni bartaraf etishda samarali psixoterapevtik usul sifatida o‘z o‘rnini topadi. Bu usul, bolalarning emotsional holatini yaxshilash, ularning o‘zini anglashini rivojlantirish, shuningdek, duduqlanish bilan bog‘liq bo‘lgan stress va tashvishlarni kamaytirishga yordam beradi. Art terapiyaning asosiy maqsadi – bolaning ichki dunyosini ifoda etish, unga o‘z his-tuyg‘ularini erkin ifodalash imkoniyatini berishdir. Art terapiya, ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional va kognitiv rivojlanishning muhim bosqichi sifatida ishlatiladi. Bunday terapiya, bolalarga o‘zlarini engillashtirish va so‘zlash jarayonida qo‘shimcha ishonch hosil qilish imkonini beradi. Rasm chizish, leykka qilish yoki boshqa san‘at shakllari orqali bolalar o‘zlarining ichki kechinmalarini ifoda etishlari mumkin, bu esa ularning ruhiy holatiga ijobiy ta‘sir qiladi va duduqlanishni kamaytirishga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, art terapiya nafaqat duduqlanishni bartaraf etishda, balki boshqa ko‘plab emotsional va psixologik muammolarni hal qilishda ham samarali hisoblanadi. Terapiya davomida bolalar o‘zlarini erkin his qilishadi, bu esa ularga yangi ko‘nikmalarni rivojlantirish, ijtimoiy o‘zaro aloqalarini yaxshilash va ko‘proq ishonch hosil qilish imkonini beradi. Shunday qilib, art terapiya duduqlanish bilan bog‘liq psixologik muammolarni hal qilishda, bolalar uchun ajoyib yordamchi vosita sifatida xizmat qiladi. Bu metod nafaqat duduqlanishni kamaytirishga, balki bolalarning umumiy ruhiy salomatligini yaxshilashga ham hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi PQ-4860-sonli qarori.
2. Booth, T., & Ainscow, M. (2002). Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
3. Mitchell, D. (2008). What Really Works in Special and Inclusive Education: Using Evidence-Based Teaching Strategies. London: Routledge.

4. Smith, P. K. (2010). *Bullying in Schools: Thirty Years of Research*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Floriani, L. (2014). Inclusive Education: The Way of the Future. *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 301-315.
6. <https://infourok.ru/statya-ispolzovanie-art-terapevticheskikh-metodov-v-rabote-s-doshkolnikami-pri-korrekcii-zaikaniya-v-kachestve-psihoterapevtiches-7084381.html>
7. Арт-терапия в коррекции заикания | Дефектология Проф
8. Аюпова М.Ю. Преодоление фонетико-фонематической недостаточности у детей узбеков старшего дошкольного возраста: автореферат дис. Кандидата педагогических наук. 13.00.03 / Моск. пед. гос. ун-т. – Москва, 1992. – 16.
9. Барабанов Р.Е. Основы логопедии: афазия, заикание, ринолалия. Учебное пособие для студентов / R.: VDM Publishing, 2019. – 69 с. ISBN 978-620-2-32094-8
8. Беглова О.А. Коммуникативно-речевые технологии в системе устранения заикания у подростков и взрослых. МИР специальной педагогики и психологии. Научно практический альманах. Выпуск 7 – М.: ЛОГОМАГ, 2017. Стр.
10. Беглова О.А. Коррекция психофизических проявлений в структуре заикания подростков и взрослых средствами танцевально-двигательных техник. 13.00.03 - коррекционная педагогика. Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. 2009.
11. Белякова Л.И., Дьякова Е.А. Третий международный конгресс по проблеме заикания // Дефектология. - 2001. № 1. - С. 75-76.